

Młodzi pracownicy

- bezpieczny start

dr MAŁGORZATA MILCZAREK
Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

W artykule przedstawiono problemy związane z bezpieczeństwem i higieną pracy młodych pracowników. Statystyki pokazują, że jest to grupa szczególnie narażona na wypadki i urazy. Powodem jest brak doświadczenia i niedojrzałość osób młodych, a także brak pozytywnych postaw w zakresie bezpieczeństwa i troski o własne zdrowie, które kształtują się w trakcie edukacji szkolnej. Proponowane działania profilaktyczne skierowane są do nauczycieli, rodziców i pracodawców.

Young workers – a safe start

The article presents health and safety aspects of young people at work. Young workers have many more accidents than older workers due to their lack of experience, immaturity and not very positive attitudes towards OSH. The shaping of desirable attitudes should begin in childhood. So preventive activities, which have been proposed, are addressed to employers as well as teachers and parents.

Wstęp

Ze statystyk europejskich wynika, że ryzyko wypadku wśród młodych pracowników (18-24 lata) jest co najmniej o połowę wyższe w porównaniu z pracownikami ze starszych grup wiekowych. Wypadki, którym ulegają są często na tyle poważne, że poszkodowani, będąc zaledwie na początku dorosłego życia, tracą je bądź doświadczają nieodwracalnego uszczerbku na zdrowiu [1].

Niestety, dramatycznych przykładów wypadków z udziałem młodych pracowników nie brakuje. W opracowaniach Państwowej Inspekcji Pracy czytamy [2]: *W woj. łódzkim 20-letni pracownik podczas zakładania izolacji na przewody przyłączy elektrycznego do budynku dotknął przewodów pod napięciem i wskutek porażenia prądem zmarł. W woj. wielkopolskim 20-letni robotnik budowlany w czasie prac porządkowych na placu budowy został najechany przez samochód ciężarowy. Zmarł wskutek doznanych obrażeń ciała.*

W 2004 roku wypadkom przy pracy uległo 87 050 osób, wśród których 22 600 było w wieku 20-29 lat. 771 pracowników, którzy ulegli wypadkom to osoby w wieku 18-19 lat, natomiast 167 miało mniej niż 18 lat. Jak wynika z analiz prowadzonych przez Państwową Inspekcję Pracy (obejmujących lata 2002-2004), największy udział wśród osób, które uległy wypadkom, mieli pracownicy zatrudnieni krócej niż rok (blisko 32%), natomiast prawie połowę wszystkich poszkodowanych stanowiły osoby o stażu krótszym niż 2 lata w zakładzie, w którym wydarzył się wypadek [2].

Prawna ochrona pracy młodocianych

Obowiązek ochrony pracowników młodych, tj. tych, którzy nie ukończyli 18 roku życia, w państwach członkowskich Unii Europejskiej wynika z dyrektywy 94/33/WE z dnia 22 czerwca 1994 r. w sprawie ochrony pracy osób młodych. Dyrektywa ta wymaga m.in., aby każdy pracodawca zagwarantował młodym osobom warunki pracy odpowiednie do ich wieku oraz stosował środki konieczne dla ich bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, biorąc pod uwagę brak doświadczenia oraz świadomości istniejących zagrożeń.

Obowiązujące w Polsce przepisy prawne dotyczące pracy osób w wieku 16-18 lat, zwanych młodocianymi, określone są przede wszystkim w Kodeksie pracy (Dział 9. „Zatrudnianie młodocianych”), a także w przepisach wykonawczych. Do pracowników już nie młodocianych, ale młodych, będących według raportu „Młodzi 2005” [3] w wieku 18-26 lat, mają zastosowanie te same uregulowania prawne, co do pozostałych pracowników, jednak zarówno młodociani, jak i młodzi pracownicy stanowią specyficzną, pod wieloma względami odrębną, grupę zatrudnionych. Osoby te nie mają dostatecznego doświadczenia ani zawodowego, ani życiowego, a ich wiedza na temat różnych zagrożeń, o ile ją posiadają, jest z reguły teoretyczna. Brak im psychicznej i fizycznej dojrzałości, a także umiejętności przewidywania, jakie mogą być skutki zagrożeń oraz szybkiego i skutecznego reagowania w sytuacji zagrożenia. **Młodzi pracownicy często nie są w pełni świadomi ani zagrożeń istniejących w miejscu pracy, ani swoich praw i obowiązków w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.** Dodatkowym czynnikiem, utrudniającym młodym osobom w Polsce bezpieczne i zdrowe funkcjonowanie w pracy, może być konieczność radzenia sobie na trudnym i wymagającym rynku pracy.

Sytuacja ludzi młodych na rynku pracy

W 2005 roku 25% bezrobotnych stanowiły osoby młode (do 24 roku życia) [4]. Interesujące dane wynikają ze wspomnianego raportu „Młodzi 2005”, opracowanego na podstawie badań przeprowadzonych na reprezentatywnej próbie tysiąca Polaków w wieku 19-26 lat [3]. Okazuje się, że 43% młodych Polaków pracowało bez podpisanej umowy o pracę, natomiast 30% 19-21-latków podejmowało pracę dorywczą (na podstawie umowy zlecenia lub umowy o dzieło). Dla większości badanych (84%) najważniejszym aspektem pracy są zarobki, ale wielu młodych ludzi twierdzi, że idealna praca powinna być również interesująca (40%), gwarantować bezpieczeństwo zatrudnienia (28%) oraz rozwój zawodowy (30%). Dla 20% ważna jest atmosfera w firmie.

A jaka jest rzeczywistość? Wielu młodych pracowników wskazywało w badaniach na występowanie negatywnych zjawisk w pracy, z których najważniejsze to praca po godzinach bez dodatkowego wynagrodzenia (22% młodych pracowników), opóźnienie wypłaty wynagrodzenia (15%), wstrzymanie wypłaty na pewien czas (9%), brak zgody na przysługujący urlop (7%), wypłata mniejszego wynagrodzenia (6%) czy sugerowanie zwolnienia z pracy (4%). Wskazywano również na złą atmosferę w pracy, a także występowanie zjawiska mobbingu. Tylko połowa badanych pracowników nie zetknęła się z negatywnymi zjawiskami w miejscu pracy (warto pamiętać, że badano osoby z niezbyt długim stażem pracy).

Trudności w znalezieniu pracy, niepewność pracy oraz inne negatywne zjawiska w miejscu pracy, przyczyniają się do stresu przeżywanego przez młodych pracowników. Podejmowana praca często nie jest związana z wyuczonym zawodem, lecz wynika z możliwości, jakie oferuje rynek pracy. Bywa również traktowana jako tymczasowa, do momentu znalezienia bardziej atrakcyjnego zajęcia. Uwarunkowania te nie sprzyjają szczególnej trosce o sprawy bezpieczeństwa i higieny pracy.

Przygotowanie młodych osób do pracy zawodowej

Z badań ankietowych dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy przeprowadzonych kilka lat temu wśród uczniów uczestniczących w zajęciach w warsztatach szkolnych kilku szkół zawodowych w północnej Polsce [5] wynika, że wszyscy badani uczniowie klas pierwszych zostali zapoznani z obowiązującymi przepisami w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy. Jednak tylko dwie trzecie uczniów (67%) deklaroowało, że instruktaż wstępny, który otrzymują przed wykonaniem zadania praktycznego, obejmuje również szczegółowe zasady bezpieczeństwa. W drugiej klasie tylko 64% uczniów poznało zasady bhp przed rozpoczęciem nowego roku szkolnego, a każdego dnia o bezpieczeństwie „słyszało” w szkole jedynie 41% uczniów. 79% młodych osób zwracało uwagę, że podsumowanie dnia nie obejmowało kwestii bezpieczeństwa pracy. Podobna sytuacja wystąpiła w klasach trzecich. Wyniki są niepokojące i wskazują, że nauczyciele w badanych szkołach zawodowych w niedostateczny sposób podkreślali wagę spraw bhp, co niekorzystnie wpływa na postawy i nawyki uczniów – przyszłych pracowników.

Także wyniki badań prowadzonych w szkołach podstawowych i ogólnokształcących wskazują, że występują tam zjawiska, które nie wzmacniają pozytywnych postaw wobec własnego bezpieczeństwa i zdrowia, nie uczą efektywnego radzenia sobie w sytuacjach trudnych, do których niewątpliwie należy poruszanie się na rynku pracy. Z badań Woynarowskiej i Mazur [6] wynika, że coraz bardziej pogłębia się stres przeżywany przez dzieci, związany z sytuacją szkolną, a co czwarty uczeń zwraca uwagę na brak wsparcia ze strony nauczycieli. Wielu uczniów spotyka się z przemocą i agresją w szkole [7].

W niedługim czasie uczniowie będą stanowili grupę „młodych pracowników”, a część z nich już podczas nauki w szkole podejmuje różne prace zarobkowe. Istnieje prawdopodobieństwo, że takie negatywne zjawiska, jak przemoc będą przenoszone ze szkoły do miejsca pracy.

Statystyki wypadkowe pokazują, że liczba wypadków w szkołach (w naszym kraju) w porównaniu z tak niebezpiecznymi sektorami przemysłu, jak górnictwo i transport jest bardzo wysoka. W latach 2003/2004 na 1000 osób zatrudnionych w górnictwie przypadło 17 zdarzeń wypadkowych, w transporcie 8, natomiast wśród uczniów – aż 21 [8].

Niepokojąca jest także liczba zachowań ryzykownych podejmowanych przez polskich nastolatków. Tylko 6% z nich ma zwyczaj używania kasków rowerowych, a jedynie co czwarty młody człowiek zapina pasy bezpieczeństwa podczas jazdy samochodem. Inne niekorzystne tendencje to mała aktywność fizyczna, niezdrowy styl odżywiania się, a także wzrost częstości palenia oraz spożywania alkoholu przez nastolatków [6].

Warto także zwrócić uwagę na zjawiska, świadczące o słabej kondycji psychicznej młodych ludzi. Od początku lat 90. zwiększyła się liczba młodych osób (zwłaszcza dziewcząt) niezadowolonych ze swojego życia, nie wierzących w swoje siły, odczuwających samotność, przykre stany emocjonalne i dolegliwości bólowe, a także sięgających po leki [6].

Wszystkie te zjawiska nie pozostają bez wpływu na start i funkcjonowanie młodych ludzi w pracy zawodowej.

Jak poprawić sytuację młodych pracowników?

Właściwe postawy wobec zdrowia i bezpieczeństwa powinny być kształtowane od wczesnych lat dziecięcych. Niezbędne jest więc podjęcie prac w zakresie wprowadzenia przedmiotu „kultura bezpieczeństwa” do systemu edukacji na wszystkich poziomach i we wszystkich typach szkół, co postulowała Rada Ochrony Pracy przy Sejmie RP w swoim stanowisku z grudnia 2004 roku [9].

Są już przedszkola i szkoły, które doceniając znaczenie wczesnej edukacji w zakresie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia, od kilku lat wprowadzają odpowiednie programy edukacyjne w swoich placówkach. Wykorzystywane są tam m.in. opracowane w Centralnym Instytucie Ochrony Pracy – Państwowym Instytucie Badawczym materiały wspomagające edukację dzieci w zakresie bezpiecznych zachowań, dostosowane do potrzeb rozwojowych przedszkolaków i dzieci szkolnych. Specjalne pakiety edukacyjne opracowano dla uczniów szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych.

Ważną inicjatywą jest również Europejska Sieć Szkół Promujących Zdrowie. Polska jest członkiem tej sieci od 1992 roku, a do 2002 roku do programu włączyło się 800 polskich szkół [10].

Bardzo istotna, zwłaszcza w przypadku osób młodocianych, może być rola rodziców, którzy powinni być zorientowani, gdzie i w jakim charakterze podejmuje pracę nastolatek. Rozmowy z dzieckiem na temat pracy powinny dotyczyć m.in. zadań, jakie wykonuje, sprzętu, który ma do dyspozycji, odbytego szkolenia czy nadzoru w pracy. Niekiedy zachowanie nastolatka (nadmierne zmęczenie, objawy stresu) powinny zwrócić uwagę rodziców, mogą bowiem oznaczać, że wykonuje on pracę, która nie jest dostosowana do umiejętności i potrzeb młodego człowieka. Rodzice powinni więc znać uregulowania prawne dotyczące pracy młodocianych, wiedzieć, jaką mają możliwość interwencji, kiedy zauważą niepokojące zjawiska.

Chociaż prawo nie nakłada na pracodawcę specjalnych obowiązków w stosunku do pracowników młodych (18-26-letnich), to powinien on umożliwić młodemu pracownikowi „bezpieczny start” w życie zawodowe. Pracodawcy powinni mieć świadomość, że jest to grupa w szczególnym stopniu narażona na wypadki i urazy. Prowadzone w zakładzie szkolenia i instruktaże w zakresie bhp powinny więc uwzględniać specyficzne cechy zarówno młodocianych, jak i młodych pracowników, a więc m.in. ich brak doświadczenia i wiedzy, niedojrzałość

Tomasz Jura – Nie daj się stresowi – Konkurs na plakat bezpieczeństwa pracy „Stres” – 1997

(skłaniającą np. do brawury), stres wynikający z podjęcia nowej, często pierwszej, pracy. Młodzi pracownicy powinni być dokładnie informowani o obowiązkach i prawach w zakresie bhp. Odpowiednio przeszkoleni powinni być również bezpośredni przełożeni młodych pracowników, tak by potrafili zapewnić im niezbędną pomoc i wsparcie.

Pomimo że podejmowanych jest wiele inicjatyw, wciąż istnieje potrzeba promowania problematyki bezpieczeństwa i ochrony zdrowia osób młodych.

Również w Unii Europejskiej dostrzeżono potrzebę podjęcia intensywnych działań, zmierzających do zapewnienia młodym ludziom bezpiecznego startu w życie zawodowe. Uznano, że niezbędna jest promocja postaw zwiększających świadomość ryzyka oraz działania prewencyjne na poziomie szkół, uczelni i przedsiębiorstw. **Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy zamierza w 2006 roku poświęcić swoją europejską kampanię informacyjną właśnie młodym pracownikom** (więcej informacji można znaleźć na stronie <http://osha.eu.int/youngpeople>).

PIŚMIENNICTWO

[1] Europejska Kampania na rzecz Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy 2006
<http://osha.eu.int/youngpeople>

[2] Państwowa Inspekcja Pracy. Serwis informacyjny wypadki przy pracy
<http://www.pip.gov.pl/html/pl/html/88600000.htm>

[3] AIG OFE, Gazeta Wyborcza. Raport „Młodzi 2005”
<http://praca.gazeta.pl/praca/0,66665.html>

[4] Czapiński J., Panek T. (red.) *Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków*. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Rada Monitoringu Społecznego, 2005
<http://www.diagnoza.com>

[5] Nowicki M. *Kształtowanie kultury bezpieczeństwa pracy w procesie kształcenia praktycznego w warsztatach szkolnych*. Niepublikowana praca dyplomowa, CIOP-PIB, Warszawa 2002

[6] Woynarowska B., Mazur J. *Zachowania zdrowotne i zdrowie młodzieży szkolnej w Polsce i innych krajach. Tendencje zmian w latach 1990-1998*. Katedra Biomedycznych Podstaw Rozwoju i Wychowania, Wydział Pedagogiczny UW, 84, Warszawa 2000

[7] Poraj G. *Dziennik Łódzki. Bez przemocy i narkotyków. Analiza i interpretacja wyników badań ankietowych uczniów wybranych szkół województwa łódzkiego*. Łódź 2004
<http://www.dziennik.lodz.pl/ankieta/raport.doc>

[8] CIOP-PIB. Szkoła nie zawsze bezpieczna,
<http://www.ciop.pl/14120>

[9] Rada Ochrony Pracy. Stanowisko w sprawie wprowadzenia do systemu kształcenia ogólnego przedmiotu „kultura bezpieczeństwa”
<http://rop.sejm.gov.pl/>

[10] Sokołowska M. *Zdrowa szkoła*. Remedium, czerwiec, 2002
www.parpa.pl/download/remedium/sokolowskacz.pdf

dr inż. MAGDALENA GALWAS
Centralny Instytut Ochrony Pracy
– Państwowy Instytut Badawczy

Zagrożenia chemiczne w przemyśle farmaceutycznym

Pracownicy przemysłu farmaceutycznego mogą być narażeni na wiele niebezpiecznych substancji chemicznych. W artykule omówiono główne zagrożenia związane z dermalnym i inhalacyjnym narażeniem na substancje farmakologicznie czynne. Przedstawiono substancje z grupy przeciwnowotworowych cytostatyków, hormonów sterydowych oraz antybiotyków zaklasyfikowanych do niebezpiecznych farmaceutyków. Przedstawiono także zasady kontroli narażenia zawodowego na niebezpieczne substancje farmaceutyczne.

Hazards in the pharmaceutical industry

Employees in the pharmaceutical industry could be exposed to a wide range of dangerous chemical substances. The main hazards related to dermal and inhalation exposure to pharmaceutical active substances are discussed in this article. Cytostatic drugs, antibiotics and hormones classified as hazardous drugs are presented. The principles of controlling occupational exposure to hazardous drugs are also described.

Wstęp

Produkcja farmaceutyków wymaga starannie dobranych i sterylnych warunków. Jednak pomimo takich wymagań, produkcja substancji czynnych i preparatów leczniczych może stwarzać zagrożenie dla zdrowia pracowników, m. in. w związku z występowaniem w środowisku pracy szkodliwych substancji chemicznych.

W przemyśle farmaceutycznym pracownik może być narażony na substancje czynne, substancje pomocnicze, jak: nośniki, wypełniacze, rozpuszczalniki, a także na środki odkażające [1]. Ze względu na ogromne zróżnicowanie produkowanych farmaceutyków pod względem chemicznym, trudno jest ogólnie scharakteryzować skutki narażenia zawodowego pracowników.

Celem artykułu jest przedstawienie głównych zagrożeń związanych z narażeniem pracowników na substancje czynne, które wchodzi w skład leków i swoim działaniem wywierają wpływ na organizm człowie-

ka. Pomimo że końcowy produkt działa leczniczo i często ratuje życie pacjentów, należy pamiętać, że narażenie zawodowe na szkodliwe substancje chemiczne podczas produkcji leków może być niebezpieczne dla zdrowia pracowników [2, 3].

Już w średniowieczu słynny lekarz, alchemik i filozof Paracelsus powiedział: *Tylko dawka decyduje o tym, czy dana substancja jest lekiem czy trucizną*. W odniesieniu do niektórych leków stwierdza się często zmianę charakteru działania w miarę zwiększania dawki. Długotrwałe narażenie zawodowe na substancje czynne może wywoływać różnego rodzaju skutki farmakologiczne, może działać drażniąco, uczulająco, a także teratogenicznie, mutagenicznie i rakotwórczo.

Istnieje więc konieczność ochrony pracowników przed zagrożeniami związanymi z narażeniem na niebezpieczne i/lub szkodliwe farmaceutyki. Z tego względu przed zakładami farmaceutycznymi stawia się wiele zadań związanych z bezpieczeństwem i higieną pracy.